

१०. गृहस्वच्छता

१०.१ अर्थ, महत्त्व व गृहस्वच्छतेचे प्रकार.

१०.२ गृहस्वच्छतेसाठी उपयोगात येणारी उपकरणे.

१०.३ स्वच्छताकारक रासायनिक घटक

चला चर्चा करू या : घर हे आपल्या कौटुंबिक जीवनाचा अतिशय महत्त्वाचा घटक आहे. कोणत्याही प्रकारच्या घराला विशिष्ट प्रकारची काळजी आणि सुव्यवस्थेची आवश्यकता असते. गृहस्वच्छता ही घराच्या काळजीसाठी अत्यंत महत्त्वाचा घटक आहे. गृहस्वच्छता ही एक महत्त्वाची प्रक्रिया आहे. ज्याला बराच वेळ व प्रयत्न लागतो.

१०.१ व्याख्या आणि अर्थ :

जे. पी. शेरी यांच्या मते गृहस्वच्छतेची व्याख्या :
'सौंदर्य आणि आरोग्य प्राप्त करण्यासाठी गृहस्वच्छता हा अतिशय सोपा मार्ग आहे.'

घरातील अनावश्यक गोष्टी उदा. धूळ, घाण यांचा नाश करण्यासाठी स्वच्छता ही एक प्रक्रिया आहे. वेगवेगळ्या स्वच्छतेच्या प्रक्रियांचा आणि तंत्रांचा उपयोग करून सौंदर्य आणि स्वास्थ्य साध्य करता येते.

शेरीच्या मतानुसार गृहस्वच्छता हा सर्वात सोपा मार्ग आहे. सौंदर्य आणि स्वास्थ्य प्राप्त करण्यासाठी खालील चर्चेवरून गृहस्वच्छतेचे महत्व विशद होईल.

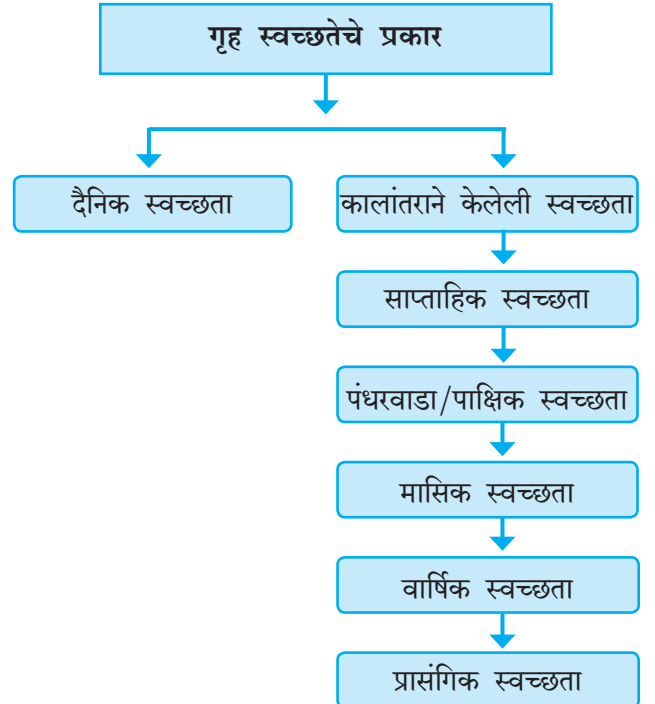
नेहमी लक्षात ठेवा :

- स्वच्छता आणि आरोग्य यांचा घनिष्ठ संबंध आहे. आजार हे जिथे धूळ व घाण असते तिथे लवकर पसरतात. रोगांचा प्रादुर्भाव होऊ नये यासाठी प्रत्येक खोलीची स्वच्छता होणे महत्त्वाचे आहे.
- स्वच्छता ही घराचे सौंदर्यात्मक मूल्य वाढविते. प्रत्येक वेळेस महागड्या वस्तूंचा घराच्या सौंदर्याचे महत्त्व वाढवत नसतात, तर दुसऱ्या बाजूने कमी किमतीच्या पण स्वच्छ वस्तू यांची योग्य मांडणी केल्यास सौंदर्यात भर पडते.
- वारंवार केलेल्या स्वच्छतेमुळे घर व्यवस्थित राहण्यास मदत होते. चांगल्या व्यवस्थापनामुळे घराचे आयुष्य वाढते. तसेच घरात राहण्यास घर उपयुक्त होते.

- स्वच्छतेमुळे घरातील वस्तू सुव्यवस्थितरित्या ठेवण्यास मदत होते.
- स्वच्छतेचे परिणाम हे दृष्टीस पडतात. स्वच्छ घर हे पाहण्याच्या व्यक्तीच्या मनावर प्रभाव पाडते. ज्यामुळे सामाजिक स्तर उंचावण्यास मदत होते.
- स्वतःचे घर स्वच्छ आणि सुंदर ठेवल्यामुळे घरातील सदस्याला समाधान आणि आनंद प्राप्त होतो.

तुम्हाला माहीत आहे काय ?

गृहस्वच्छतेचे प्रकार.

१) दैनिक स्वच्छता : दैनंदिन स्वच्छतेत घर झाडणे, फरशी पुसणे, धूळ साफ करणे, खोलीमधील वस्तूंची मांडणी करणे, गालिच्यांची ब्रशच्या सहायाने स्वच्छता, पडदे झटकणे, बिछाने व्यवस्थित करणे इ. गोष्टींचा समावेश होतो. स्वयंपाक खोलीतील स्वयंपाक करण्याचा ओटा (पृष्ठभाग), सिंक दररोज स्वच्छ करणे आवश्यक आहे. जर घर हे मुख्य रस्ता किंवा धूळीच्या जागी असल्यास घर दिवसातून किमान दोनदा झाडायला हवे तसेच फर्निचर झटकायला हवे.

२) विशिष्ट कालांतराने केलेली स्वच्छता : यामध्ये खालील पद्धतीचा समावेश होतो :

अ) साप्ताहिक ब) पाक्षिक क) मासिक

ड) वार्षिक इ) प्रासंगिक स्वच्छता

अ) साप्ताहिक स्वच्छता : आठवड्यातून एकदा केलेल्या स्वच्छतेला साप्ताहिक स्वच्छता म्हणतात. रविवार किंवा कोणत्याही सुट्टीच्या दिवशी अशी स्वच्छता करणे सोईस्कर असते. ही स्वच्छता दैनिक स्वच्छतेपेक्षा अधिक व्यापक स्वरूपाची आहे. उदा. खिडक्यांची स्वच्छता दरवाज्यांचा पल्यांची स्वच्छता, अंगण, स्वयंपाक घर, शीतकपाट, वऱ्हांडा, गॅरेज इ. स्वच्छता साप्ताहिक स्वच्छतेत मोडली जाते.

ब) पंधरवाडी/पाक्षिक स्वच्छता : पंधरा दिवसातून एकदा केलेल्या स्वच्छतेला पाक्षिक/पंधरवाडी स्वच्छता म्हणतात. पाक्षिक स्वच्छता ही घर निटनेटके ठेवण्यासाठी खूप गरजेची आहे. यामध्ये अलमाच्या हलविणे, फर्निचरला धूळमुक्त करणे, जाळे काढणे, भिंतींना व फरशीला साफ, स्वच्छ करणे इ. क्रियांचा समावेश होतो.

क) मासिक स्वच्छता : जी स्वच्छता आठवड्याने केली जाऊ शकत नाही ती स्वच्छता महिन्यातून एकदा केली जाते. उदा. पंख्याची स्वच्छता, ट्युबलाईटची साफसफाई, जाळे काढणे, शीतकपाटांची स्वच्छता करणे, अलमाच्यांची पुर्नव्यवस्था करणे, पडद्यांची धुलाई करणे किंवा पडदे बदलणे इ. प्रकारची स्वच्छता महिन्यातून एकदा केली जाते.

ड) वार्षिक स्वच्छता : वार्षिक स्वच्छतेचा उद्देश घराला नवीन रूप प्राप्त करून देण्याचा असतो. यामध्ये घरातील रंगरंगोटी व सर्व खोल्यांचा स्वच्छतेचा समावेश होतो. हे कार्य घरातील फर्निचरची हलवाहलव करून व त्यांची पुन्हा व्यवस्थित मांडणी करून केली जाते. आवश्यकता भासल्यास जंतूनाशकांची फवारणी सुद्धा केली जाते.

साधारणतः वार्षिक स्वच्छतेला पूर्ण एक आठवडा लागतो. जर कुटुंबातील सदस्यांमध्ये कामाची विभागणी केली तर ते कार्य सहज व सोपे होते. साधारणतः हे कार्य दिवाळीच्या वेळेस केले जाते.

इ) प्रासंगिक स्वच्छता : प्रासंगिक स्वच्छता काही कुटुंबाकडून वाढदिवसानिमित्त किंवा लग्नाच्या वेळेस केली जाते.

थोडे डोके चालवा :

तुमच्या घरात उपयोगात येणाऱ्या पद्धतीचे निरीक्षण करून त्याचे वर्गीकरण करा.

क्रिया	स्वच्छतेचे प्रकार
	दैनिक स्वच्छता
	प्रासंगिक स्वच्छता

१०.२ स्वच्छतेसाठी उपयोगात येणारी उपकरणे :

स्वच्छतेसाठी अनेक साधनांचा उपयोग केला जातो. यांची दोन प्रकारात विभागणी केली जाते.

दिलेल्या तालिकेनुसार साधनांची विभागणी करा.

विजेवर चालणारी	विजेवर न चालणारी

आकृती १०.२ : स्वच्छतेसाठी उपकरणे

विजेवर न चालणारी उपकरणे/विद्युतरहित उपकरणे :

१) झाडू (Brooms) : सर्व साधारणतः हे स्वच्छतेसाठी उपयोगात येणारे महत्त्वाचे साधन आहे. बाजारात विविध आकाराचे, विविध लांबीचे व विविध साहित्यापासून बनविलेले झाडू उपलब्ध आहेत. ते मुख्यतः वाळलेल्या फांद्यांपासून, प्लास्टिक वायरपासून किंवा काड्यांपासून व ताडाच्या पानांपासून बनलेले असतात. त्यांचा उपयोग अंगण, फरशा आणि जिन्याच्या पायऱ्यांवरील धूळ साफ करण्यासाठी होतो. काड्यांचा झाडूचा उपयोग बाथरूम धुण्यासाठी व स्वच्छ करण्यासाठी होतो. झाडूंना लहान किंवा लांब मुठ असते. लांब मुठीचा झाडू हा उपयोग करण्यास अधिक सोयीस्कर आणि चांगला असतो.

२) ब्रश (Brushes) : हे विविध लांबीचे, आकाराचे, वेगवेगळ्या साहित्यापासून बनलेले असतात. ब्रश हे धातू, प्लास्टिक, नायलॉन, नारळाचे तंतू किंवा प्राण्यांच्या केसांपासून बनलेले असतात. त्यांचा उपयोग ओला किंवा कोरडा कचरा साफ करण्यासाठी केला जातो. कपडे, फरशी आणि टाईल्स स्वच्छ करण्यासाठी लांब मुठीचे व विविध आकाराचे ब्रश उपलब्ध आहेत. स्वच्छता केल्यानंतर कोरड्या ब्रशला झटकून ठेवायला हवे व ओल्या ब्रशला धुऊन ठेवायला हवे. ब्रश ठेवण्यासाठी योग्य व्यवस्था असायला हवी.

३) डस्टर (Duster) : डस्टर हा मजबूत कापसाच्या तंतूपासून बनलेला असतो आणि त्यांचा उपयोग वेगवेगळे पृष्ठभाग झाडण्यासाठी व साफ करण्यास होतो. प्रत्येक क्रियेसाठी वेगवेगळे डस्टर असणे आवश्यक आहे.

उदा. : फर्निचर साफ करण्यासाठी, डायनिंग टेबल साफ करण्यासाठी, स्वयंपाक ओटा साफ करण्यासाठी, गॅस बर्नर स्वच्छ करण्यासाठी, भांडे, आरसे स्वच्छ करण्यासाठी व काचेचे भांडे साफ करण्यासाठी इत्यादी. प्रत्येक प्रकारच्या कामासाठी वेगवेगळ्या डस्टरचा उपयोग करायला हवा.

आयते (तयार) डस्टर हे प्रत्येक प्रकारच्या आकारात व लांबीत उपलब्ध आहेत. प्रत्येक प्रकारच्या डस्टरला स्वच्छ करणे आवश्यक असते. ते स्वच्छ नसल्यास कुठलाही पृष्ठभाग साफ करून शकणार नाही.

४) पुसणे (Mopper) : पुसण्याचे कापड हे एक प्रकारचे स्वच्छतेचे साधन आहे. जे विशिष्ट प्रकारच्या फरशा स्वच्छ करण्यासाठी उपयोगात आणले जाते. हे कापड जाडसर पण सैल विण असलेले आणि पाणी शोषून घेणाऱ्या तंतूपासून बनलेले असते. खोली पुसण्यासाठी स्वच्छ पाण्याचा उपयोग करावा. प्रत्येक खोली पुसल्यानंतर पाणी बदलावे. तसेच बाजारपेठेत उपलब्ध स्वच्छता द्रव्यांचा वापर करावा.

आज (आयते) तयार पुसणे हे वेगवेगळ्या साहित्यामध्ये आणि वेगवेगळ्या आकाराच्या मुठी असलेले उपलब्ध आहेत. हे जास्त जागा व्यापून घेतात. जे अधिक परिणामकारक, उपयोग करण्यास सोपे आणि अधिक काळ टिकणारे असतात.

५) सुपली : सुपली ही विविध पदार्थांपासून बनलेली असते. उदा. प्लास्टिक, स्टील, लोखंड इ. परडीचा उपयोग खोली स्वच्छ केल्यानंतर कचरा जमा करण्यासाठी

होतो. सुपलीचा समोरचा भाग हा जमिनीला स्पर्श करायला हवा. ज्यामुळे त्यात धूळ सहज जमा करता येईल. सुपलीच्या कडा खूप तीक्ष्ण नसाव्यात.

६) कचरापेटी (Dustbin) : याचा उपयोग संपूर्ण घरातील धूळ आणि कचरा गोळा करण्यासाठी होतो. एखादी जुनी बकेट किंवा पेटी यांचाही उपयोग हा उद्देश साध्य करण्यासाठी होतो. परंतु आज विविध आकाराचे व वेगवेगळ्या रंगाच्या (डस्टबीन) कचरापेटी बाजारात उपलब्ध आहेत.

कचरापेटी ही घरात विविध जागी ठेवली जाऊ शकते. घरात दोन कचरापेटी असणे अतिशय उपयुक्त आहे. ओला व कोरडा कचरा ठेवण्यासाठी याचा उपयोग केला जातो. याचा उपयोग झाल्यावर याला स्वच्छ करून ठेवायला हवे.

निर्वात स्वच्छतक (व्हॅक्यूम क्लिनर) :

तुम्हाला माहीत आहे?

याचे कार्य कशाप्रकारे आहे :

हे यंत्र निर्वात पोकळी निर्माण करण्याच्या तत्त्वावर कार्य करते. पोकळी म्हणजे पूर्णपणे रिकामी जागा ज्यामध्ये हवेला सुद्धा जागा नसते. हवेची पोकळी निर्माण करावी लागते. हवा निर्वात (रिकाम्या) जागेकडे नेहमीच आकर्षित होते. कारण निसर्ग एकही रिकामी जागा सोडत नाही. हे यंत्र पूर्ण पोकळी निर्माण करण्याच्या तत्त्वावर आधारित आहे.

- **सिद्धांत :** निर्वात स्वच्छतक हे यंत्र कृत्रिमरित्या पूर्ण पोकळी निर्माण करण्याच्या सिद्धांतावर कार्य करते. हे यंत्र ज्या पृष्ठभागाची स्वच्छता करावयाची आहे. तिथुन पूर्ण हवा शोषून घेते. ही प्रक्रिया अतिशय वेगाने हवा शोषून घेते. धूळ आणि लहान ओले कण या यंत्रातील एका बाजूला जमा होते.
- **निर्वात स्वच्छतकाचे भाग :** वेगवेगळ्या प्रकारच्या निर्वात स्वच्छतकामध्ये काही मुख्य भाग हे एकसारखे पहायला मिळतात.
- **मुख्य भाग :** हा मशीनचा असा भाग आहे ज्यामध्ये यंत्राला आवश्यक असणारे सर्व भाग विशिष्ट ठिकाणी लावलेले असतात. हे क्रोमीअम धातूपासून बनलेले असते आणि वरील आवरण रबराचे असते. मुख्यतः

खालच्या बाजूला चाके असतात. ज्यामुळे यंत्राला एका जागेवरून दुसऱ्या जागेवर हलवण्यास मदत होते.

- **मूठ :** हा भाग यंत्राला उचलण्यास व हलविण्यास मदत करतो. हा धातू किंवा रबराचा बनलेला असतो.
- **बटण :** निर्वात स्वच्छकाद्वारे स्वच्छता करताना व्यक्तीचा हात मूठ किंवा नळाचे तोंड (नोझल बार)ला पकडून असतो. यामुळे मशीनमध्ये बटणे अशा ठिकाणी लावली जातात की जी पायाद्वारे सहजरित्या चालू-बंद होऊ शकतात.
- **विद्युत मोटर व पंखा :** यंत्रातील पंखा सुरू करण्यासाठी एका विद्युत मोटारीची आवश्यकता असते. हा पंखा मोटारीच्या मागच्या बाजूला बसवलेला असतो. हा पंखा हवा शोषून घेण्याचे कार्य करते आणि अतिशय वेगाने हवा शोषून पोकळी निर्माण करण्याचे कार्य करते.
- **पिशवी :** जी हवा व धूळ पंख्याद्वारे शोषली जाते ती एका पिशवीत जमा होते. ही पिशवी सख्ख कापडाची बनलेली असते. ही पिशवी धूळ साठवून ठेवते पण शोषलेली हवा बाहेर फेकते. या पिशवीला वेळोवेळी रिकामी आणि स्वच्छ करावी लागते. या पिशवीमध्ये खूप कचरा जमा झाल्यास ती बदलावी लागते.
- **नळीची तोटी :** हा मशीनचा अधिक अमलात (उपयोगात) येणारा भाग आहे. वेगवेगळे पृष्ठभाग स्वच्छ करण्यासाठी व हवा शोषून घेण्यासाठी यंत्रात वेगवेगळ्या प्रकारच्या व आकाराच्या नळीच्या तोट्या (नोझल्स) बसवतात. या नळीच्या तोंडाचा संबंध प्रत्यक्षात स्वच्छ करण्यात येणाऱ्या पृष्ठभागाशी येतो.
- **पाईप :** हा एक जाड व पोकळ पाईप असतो. त्याचे एक टोक मशीनला तर दुसरे टोक तोटीला (नोझलला) जोडलेले असते. शोषून घेतलेली हवा व धूळ याच पाईपद्वारे पिशवीत जमा होते. जास्तीत जास्त मशीनमध्ये एकापेक्षा अधिक नळ्या असतात. त्यांची लांबी व आकार वेगवेगळे असतात. हे सर्व जवळचा किंवा दूरवर पोहोचू न शकणारा पृष्ठभाग स्वच्छ करण्यास सोयीस्कर व्हावे म्हणून लावले जाते.
- **वायर :** विद्युत रोधक योग्य लांबीची वायर मशीनला जोडलेली असते. त्याच एक टोक मशीनला व दुसरे टोक प्लगमधून विद्युत पुरवठ्याला जोडलेले असते.

निर्वात स्वच्छतक उपयोगात आणण्याच्या पद्धती :

हे लक्षात ठेवा :

- स्वच्छतेचे कार्य सुरू करण्यापूर्वी योग्य नळीच्या तोटी (नोझल्स) ची निवड करावी.
- यानंतर निर्वात स्वच्छतकाला विद्युत पुरवठ्याशी जोडावे.
- स्वच्छतेच्या प्रकारानुसार मशीनच्या गतीवर, मशीनला दिलेल्या बटणाद्वारे नियंत्रित केले जाते.
- हे यंत्र नळीच्या तोटीद्वारे (नोझल) धूळ व घाण शोषून घेते.
- वेगवेगळ्या प्रकारच्या स्वच्छतक मशीनमध्ये वेगवेगळ्या प्रकारच्या नोझलची व्यवस्था केली जाते. ज्यामुळे (मशीन) नळीच्या तोंटीतून वाहणारी हवा वेगवेगळ्या पृष्ठभागाला चांगल्या पद्धतीने स्वच्छ करते.
- सध्या बाजारात ओला आणि सुका (कोरडा) कचरा स्वच्छ करणारे निर्वात स्वच्छतक उपलब्ध आहेत.
- ओले निर्वात स्वच्छतक फरशी, टॅन्क, पाण्याच्या टाक्या, स्वच्छ करतात.
- पृष्ठभाग स्वच्छ केल्यानंतर मशीन बंद करावे.
- सर्वच पृष्ठभाग योग्य नळीच्या तोटीने व नळ्यांचा उपयोग करून सारख्याच पद्धतीने स्वच्छ केला जातो.
- स्वच्छता केल्यानंतर विद्युत पुरवठा बंद केल्या जातो.
- नळीच्या तोटीने व नळीला मशीनपासून वेगळे केले जाते.
- आतील पिशवी रिकामी करून स्वच्छ केली जाते.
- मशीनचे सर्व भाग वेगवेगळे केल्यानंतर ते योग्य ठिकाणी झाकून ठेवले जातात.

निर्वात स्वच्छतकाची काळजी :

निरीक्षण आणि चर्चा करा :

- निर्वात स्वच्छतकाचा उपयोग करण्यापूर्वी सर्व सूचना नित वाचून आणि समजून घ्याव्या. मशीनचा उपयोग करताना तोटी (नोझलला) शरीरापासून, केसांपासून व कापडापासून दूर ठेवायला हवे.

- व्यक्तीने ओल्या हाताने मशीनला स्पर्श करू नये.
- जर वायर कापली गेलेली किंवा तुटलेली असेल तर त्वरित बदलावी.
- स्वच्छता पूर्ण झाल्यावर विद्युत पुरवठा बंद करायला हवा आणि यंत्राला विद्युत पुरवठ्यापासून दूर ठेवायला हवे.
- पिशवी धुळीने भरली असल्यास तिला स्वच्छ करायला हवे.
- मशीनद्वारे नखे, पीन किंवा एखादी टोकदार वस्तू शोषून घेतल्यास पिशवी फाटू शकते म्हणून तिची काळजी घेणे गरजेचे असते.
- मशीनला लहान मुलांपासून दूर ठेवायला हवे.

१०.३ स्वच्छता करणारे रासायनिक घटक :

समजून घ्या :

स्वच्छता करणारे साधन (घटक) हे द्रवरूपात, पावडर किंवा फवाऱ्याच्या स्वरूपात उपलब्ध असतात. त्याचा उपयोग पृष्ठभागावरिल घाण स्वच्छ करण्यासाठी, धूळ आणि रंग साफ करण्यासाठी होतो.

याचा मुख्य उद्देश स्वास्थ्य व सुंदरता टिकविण्यासाठी होतो. याचा उपयोग घातक उग्र वास नष्ट करण्यासाठी आणि धूळ व कचऱ्याच्या प्रदूषणावर प्रतिबंध करण्यासाठी होतो. ज्या उग्र वासामुळे धूळ व घाणीमुळे सभोवतालचे वातावरण बिघडते.

वेगवेगळ्या साधनांच्या व्यतिरिक्त वेगवेगळ्या प्रकारच्या स्वच्छताकारकांची स्वच्छतेसाठी आवश्यकता असते. महत्त्वाचे काही स्वच्छताकारक घटक खालील प्रकारे आहेत.

तुम्ही सांगू शकता ?

खालील दिलेल्या स्वच्छता द्रव्यांव्यतिरिक्त :

महत्त्वाची द्रव्ये/पदार्थ :

- पाणी :
 १. नैसर्गिकरित्या पाणी दोन प्रकारे उपलब्ध असते. मृदु पाणी आणि कठीण पाणी.
 २. सामान्यतः पाणी स्वच्छतेसाठी उपयोगात येणारा महत्त्वाचा मुख्य घटक आहे.
 ३. ओली स्वच्छता ही पाण्याशिवाय होऊ शकत नाही.

४. पाणी हे सार्वत्रिक उपलब्ध द्रव्य आहे. त्यात सर्व धूळ व घाण विरघळू शकते.

- **साबण :** साबणाचा उपयोग घरगुती भांडी स्वच्छ करण्यासाठी होतो. याचे प्रमुख दोन प्रकार आहेत. **द्रवरूप आणि वडीच्या रूपात.** आजकाल त्याच्यामध्ये काही सुवासिक द्रव्य मिळसले जातात. साबणाचा उपयोग कपडे धुण्यासाठी सुद्धा होतो.
- **डिटर्जंट (Detergent) :** हे मुख्यतः भुकटीच्या स्वरूपात तसेच द्रवरूपातही उपलब्ध असते. त्यांचा उपयोग मुख्यतः कपडे धुण्यासाठी होतो. याच्यामध्ये काही प्रमाणात तंतूना शुभ्र करण्याचे रसायन, पांढऱ्या कपड्यांना अधिक शुभ्र करण्यासाठी वापरले जाते. डिटर्जंटमध्ये सुद्धा काही सुवासिक द्रव्ये मिसळली जातात. डिटर्जंटचा उपयोग सर्व प्रकारची घाण स्वच्छ

करण्यासाठी होतो. उदा. तेल, अन्न, गोड पदार्थ, रक्त किंवा कोणताही डाग इ.

वेगवेगळ्या प्रकारच्या स्वच्छतेसाठी बाजारात वेगवेगळ्या प्रकारचे डिटर्जंट उपलब्ध आहेत. यामध्ये विशिष्ट प्रकारचे रसायन मिसळले जाते. उदा. ब्लीचींग पावडर (शुभ्रताकारक घटक) फोम स्थिरावणारा घटक, यांचा उपयोग करताना दिलेल्या सूचनांना काळजीपूर्वक वाचायला पाहिजे आणि त्यानुसार त्यांचा उपयोग काटेकारपणे करायला हवा.

- **जंतुरोधक द्रव्य :** घरातील प्रत्येक सदस्यांना रोगमुक्त ठेवणे हा घर मालकाचा मुख्य उद्देश असतो. सर्व जंतुनाशके आणि फिनोलिक पदार्थ सर्व जंतूना आणि सूक्ष्म जीवांना नष्ट करतात. बाथरूम तसेच किचन मधील पृष्ठ भागावरील जंतू नष्ट करतात. म्हणून स्वास्थ्याच्या दृष्टिकोनातून सर्व जंतुनाशके महत्त्वाची आहेत.

सामान्य साहित्याला स्वच्छ करण्याची पद्धती व स्वच्छताकारक घटक/द्रव्य :

नेहमी लक्षात ठेवा :

अ. क्र.	पदार्थ / वस्तू	पद्धती व घटक/द्रव्य	
		हे करा	हे करू नका
१.	स्टेनलेस स्टील	पाणी व साबण	खरखरीत/तारेच्या घासणीचा उपयोग
२.	पितळ	चिंच आणि मीठ, लिंबू किंवा व्हिनेगर, पितळ चमकविण्यासाठी द्रव्य पावडर	फक्त पाणी आणि साबण
३.	लोखंड	चिंच किंवा लिंबू सोबत घासणीने घासणे	ओले राहील असे न ठेवणे
४.	तांबे	चिंच व लिंबू सोबत मीठ, पावडर	फक्त साबण आणि पाणी
५.	अल्युमिनियम	गरम पाणी आणि साबण, लिंबू किंवा व्हिनेगर, जर गंजले असेल तर	फक्त साबण आणि पाणी
६.	मातीचे भांडे	साधे पाणी	स्टीलच्या घासणीचा वापर
७.	चांदी	रीठा, दंतमंजन, चांदीला (पॉलीश) चमकविण्यासाठी	राख आणि विटांचा चुरा
८.	चिनी मातीची भांडी	गरम पाणी आणि साबण	राख आणि विटेचा चुरा
९.	प्लास्टिक वस्तू	साबण आणि पाणी, जर चिकट किंवा ओले असल्यास मीठ, रॉकेल, तेलाचा उपयोग करणे आणि हवेशीर ठेवणे	स्टीलच्या घासणीचा वापर करू नये.
१०.	काचेचे भांडे, ओव्हनचे भांडे व महाग भांडे	साबण डिटर्जंट डाग न पडू देणारे स्वच्छताकारक घटक	अमोनिया आणि सोडा वापरू नये.

तुम्ही पुन्हा आठवू शकता ?

- गृहस्वच्छता ही वातावरणाला स्वच्छ व निरोगी ठेवण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाचा भाग आहे.
- स्वच्छता धूळ नष्ट करण्यासाठी आणि आरोग्य टिकविण्यासाठी मदत करते.
- स्वच्छतेमुळे घराला सुव्यवस्था आणि सुंदर स्वरूप प्राप्त होते यामुळे घरातील सदस्यांचे स्वास्थ्य सुदृढ राहण्यास मदत होते.
- स्वच्छतेचे दोन भागात वर्गीकरण केले आहे.
अ) दैनिक स्वच्छता ब) कालांतराने केलेली स्वच्छता
- स्वच्छतेची उपकरणे दोन भागात विभागली जातात.
अ) विजेवर चालणारी ब) विजेवर न चालणारी (विद्युतरहित)
- स्वच्छताकारक घटक जसे पाणी, साबण, पावडर (detergant) जंतूरोधक द्रव्य इ. हे घटक गृहस्वच्छतेसाठी अतिशय उपयुक्त आहे.

स्वाध्याय

• वस्तुनिष्ठ प्रश्न :

१) दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडा.

१. दर पंधरा दिवसांनी करण्यात येणाऱ्या स्वच्छतेला _____ म्हणतात.
अ) दैनिक
ब) मासिक
क) पाक्षिक/पंधरवाडी
२. लग्नसोहळा अशा प्रसंगी जी स्वच्छता केली जाते तिला _____ म्हणतात.
अ) कालांतराने केलेली
ब) मासिक
क) प्रासंगिक
३. कापड अधिक परिणामकारकरित्या स्वच्छ करण्यासाठी _____ याचा उपयोग करतात.
अ) साबण
ब) डिटरजेंट
क) बील्ट सोप.

२) खालील विधाने चूक/बरोबर ते लिहा.

१. स्वच्छता आणि आरोग्य यांचा घनिष्ठ संबंध आहे.
२. स्वच्छतेची विद्युत उपकरणे महाग असतात.
३. साप्ताहिक स्वच्छता ही दैनंदिन स्वच्छतेपेक्षा अधिक व्यापक असते.

४. स्वयंपाक खोली व जेवणाचे टेबल पुसण्याची पुसणी वेगळी असावी.
५. लांब मूठ असलेला झाडू हा लहान मूठ असलेल्या झाडूपेक्षा वापरण्यास अधिक उपयुक्त आहे.
६. चांगल्या स्वच्छतेसाठी प्रत्येक खोली पुसल्यानंतर पाणी बदलणे आवश्यक आहे.

• लघुत्तरी प्रश्न :

१) खालील नमूद केलेल्यांची कारणे द्या.

१. स्वच्छता ही घराचे सौंदर्यात्मक मूल्य वाढविते.
२. स्वच्छता आणि स्वास्थ्य यांचा घनिष्ठ संबंध आहे.
३. वार्षिक स्वच्छतेचा मुख्य उद्देश घराला नवीनता प्रदान करण्याचा असतो.
४. घरी कमीत-कमी दोन कचरापेटी असणे आवश्यक आहे.

२) फरक स्पष्ट करा.

१. साबण - पावडर.
२. पुसणे - डस्टर

• दीर्घोत्तरी प्रश्न :

१. गृह स्वच्छतेचा अर्थ सांगून, दैनंदिन स्वच्छतेचे आपल्या जीवनातील महत्त्व विशद करा.
२. गृहस्वच्छतेची व्याख्या लिहून, त्याचे प्रकार सविस्तर लिहा.

संबंधित कृती, अतिशय सोप्या पद्धतीने स्वच्छताकारक घटक बनविणे :

१) हात धुवायचे द्रव्यसाबण २) लादी पुसण्याचे स्वच्छताकारक ३) द्रव्य डिटर्जेंट

१. तुमच्या घरातील स्वच्छतेची योजना तयार करा. त्याप्रमाणे दैनंदिन स्वच्छतेला लागणारा वेळ मोजा.
२. ग्रामीण व शहरी भागात स्वच्छता करण्यात येण्यासाठी उपयोगात येणाऱ्या उपकरणांची यादी करा.
३. वेगवेगळ्या प्रकारची स्वच्छता करण्यासाठी वापरण्यात येणाऱ्या स्वच्छतेच्या घटकांची यादी करा.
४. घरी स्वच्छताकारक घटक तयार करून त्यात वापरण्यात आलेले घटक आणि तयार करण्याची पद्धती लिहा.

संबंधित कृती

प्रकरण २ : व्यवस्थापनाचे प्रेरक घटक

- १) अ) स्व-मूल्यांकनाच्या पद्धतीचा उपयोग करून तुमच्या मूल्यांचे निरीक्षण करा व ओळखा.
ब) व्यक्तिगत स्वरूपामध्ये तुमच्यातील (तुमच्यामधील) विविध मूल्यांची सूची तयार करा.
क) आंतरिक व बाह्य मूल्यांचे निरीक्षण करून नोंद करा.
ड) कारणे देऊन हे तुमचे मूल्ये का आहे? या कृतीचे निकष लिहा.
- २) अ) तुमच्या ध्येयांचे निरीक्षण करा व ओळखा.
ब) तुमच्यामधील व्यक्तिगत स्वरूपाची आणि विविध ध्येयांची सूची तयार करा.
क) व्यक्तिगत ध्येय, सामूहिक ध्येय आणि सवयीनुसार घेतलेल्या ध्येयांचे वर्गीकरण करा व ओळखा.
ड) व्यक्तिगत ध्येय, सामूहिक ध्येय आणि सवयीनुसार घेतलेले ध्येय असे ओळखण्याची कारणे देऊन कृतीचे निकष लिहा.
- ३) अ) कौटुंबिक स्तराचे निरीक्षण करा व ओळखा.
ब) विविध प्रकारच्या स्तरांची सूची तयार करा.
क) पारंपरिक, परिवर्तनशील व व्यक्तिगत स्तराचे वर्गीकरणाचे निरीक्षण करा व ओळखा.
ड) पारंपरिक, परिवर्तनशील व व्यक्तिगत स्तराचे वर्गीकरणाच्या कृतीचे कारण देऊन निकष लिहा.
- ४) अ) समाजात दिसणाऱ्या पारंपरिक/परिवर्तनशील/व्यक्तिगत स्तर ओळखा.
ब) विविध प्रकारच्या स्तरांमध्ये त्यांचे वर्गीकरण करा.
क) समाजामध्ये या स्तराचे अनुकरण का बरे केले जाते याचे कारण ओळखा.
ड) कौटुंबिक स्तरामध्ये परिवर्तनाचे कारण लिहा.

प्रकरण ३ : व्यवस्थापन प्रक्रिया

- १) तुमच्या मित्र/मैत्रिणीचा वाढदिवस साजरा करण्यासाठी व्यवस्थापन प्रक्रियेचा उपयोग :

अ) नियोजन :

- पार्टीसाठी तारीख, वेळ आणि जागा ठरवा
- कोणते मित्र/मैत्रिणी बोलवायचे याचा निर्णय घ्या.
- समूहातर्फे कोणती भेटवस्तू द्यायची याचा निर्णय घ्या.

ब) नियंत्रण :

- ठरविलेली तारीख, वेळ आणि जागा सर्वांना सोयीची आहे का ते तपासून पहा.
- जर सोयीची नसेल तर इतर सदस्यांच्या बरोबर चर्चा करून बदल करा.
- तारीख, वेळ आणि जागा या बाबतीत सर्वांना सोयीस्कर असा नवा निर्णय घ्या.

क) मूल्यांकन :

- पार्टीच्या यशस्वीतेचा आढावा घ्या.
- तारीख, वेळ आणि जागा या बाबतीत घेतलेला नवा निर्णय सर्वांसाठी चांगला ठरला का?
- भविष्यामध्ये यासारखा दुसरा समारंभ ठरवायचा असेल तर कोणत्या गोष्टी तुम्ही लक्षात ठेवाल?

प्रकरण ४ : निर्णय घेणे

- १) अ) कुटुंबामध्ये घेतलेले सवयीनुसार व बौद्धिक निर्णय निरीक्षण करून लिहा.
ब) कुटुंबामध्ये घेतलेल्या विविध निर्णयांचे निरीक्षण करून निर्णयाचे वर्गीकरण करा.
क) निर्णयाचे वर्गीकरण देऊन या निर्णयामध्ये बदलाव का झाला याचा निकष लिहा.
- २) अ) समवयस्क मित्र/मैत्रिणींचे व्यक्तिगत व सामूहिक निर्णयाचे निरीक्षण करून लिहा.
ब) जी सहजरित्या घेऊ शकतो त्यांची सूची तयार करा.
क) कोणत्या प्रकारचे निर्णय हे सहज घेता येतात त्याचे कारण व निकष लिहा.

पाठ ५ : कौटुंबिक संसाधने

- १) तुमच्या कुटुंबाजवळ उपलब्ध असलेल्या मानवीय आणि अमानवीय संसाधनांची यादी करा.
- अ) कुटुंबाजवळ उपलब्ध संसाधनांचे निरीक्षण करा.
- ब) निरीक्षण केलेल्या संसाधनांची यादी करा.
- क) यादीतील संसाधनांचे वर्गीकरण करा.
- ड) संसाधनांची उपयुक्तता आणि अंतर्गत संबंध ओळखा.

- २) तुमच्या शहरात उपलब्ध असलेल्या सामुदायिक सेवांचे निरीक्षण करून त्यांचा लोकांना होणाऱ्या उपयोगाचे पृथक्करण करा.
- अ) तुम्हाला आणि तुमच्या कुटुंबाला उपलब्ध असलेल्या सामुदायिक सेवांचे निरीक्षण करा.
- ब) निरीक्षण केलेल्या सामुदायिक सेवांची यादी करा.
- क) उपलब्ध सेवांचा उपयोग व एकमेकांशी (अंतर्गत) नाते ओळखा.
- ड) निष्कर्ष काढा.

प्रकरण ६ : कुटुंबाचे निवासस्थान

- १) तुमच्या घराजवळच्या भागामधील विविध घरांचे निरीक्षण करा आणि त्यांच्यामधील साम्य आणि फरक लिहा.

घर नंबर	प्रकार	इतर घरांबरोबरचे साम्य	फरकाचे मुद्दे
१.			
२.			
३.			
४.			
५.			
६.			

- २) इको फ्रेंडली घरांची चित्रे इंटरनेटवर शोधा. त्यामधील कमीत कमी पाच चित्रांच्या प्रिंट्स काढा आणि वहीमध्ये चिकटवा. खालीलप्रमाणे रकाने करून त्यामध्ये त्यांची निरीक्षण केलेली वैशिष्ट्ये लिहा.

अ.क्र.	घटक	वर्णन
१.	बांधकामासाठी वापरलेले साहित्य	
२.	बगिचा	
३.	प्रकाश योजनेची पद्धत	
४.	पाणी पुरवठा योजना	
५.	ड्रेनेज व्यवस्था	
६.	घनकचरा विल्हेवाट व्यवस्था	
७.	इतर	

पाठ ७ : घरातील फर्निचर

१) आधुनिक फर्निचरची चित्र गोळा करा.

अ) सर्व चित्रे फाईलमध्ये खोल्यांनुसार चिकटवा.

ब) चित्रांना नावे द्या.

क) प्रत्येक फर्निचरचा उपयोग आणि काळजी यासंबंधी लिहा.

२) विविध खोल्यांमध्ये फर्निचरची रचना दर्शविणारी चित्रे गोळा करा. चित्रात दिसून आलेल्या फर्निचर मांडणीच्या सर्वसाधारण तत्त्वांबद्दल थोडक्यात लिहा.

३) घरगुती पद्धतीने द्रव आणि घन लाकडी पॉलिश तयार करणे.

४) दुसऱ्या प्रकारचे घरगुती लाकडाचे पॉलिश तयार करा.

पाठ ८ : पुष्परचना आणि सजावट

१) विविध प्रकारच्या पुष्परचना तयार करणे.

साहित्य : विविध प्रकारची फुले-पाने, पुष्पपात्र, घट्ट स्पंज (ओअॅसिस), कात्री, रबर, टाचण्या, चिकटपट्टी.

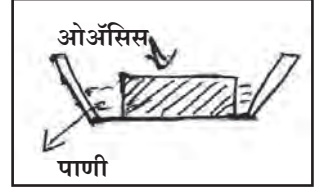
कृती :

- आवश्यक असलेली फुले (जर्बेरा, गुलाब, निशिंगंध, गॅन्डिओलिया, ऑर्किड इत्यादी). ताजी, टवटवीत, अर्धवट उमललेली फुले निवडा.
- विविध प्रकारची, विविध आकाराची पाने निवडा.
- पानांना पुष्परचनेला साजेसा असा आकार द्या.
- पुष्पपात्रामध्ये घट्ट स्पंज (ओअॅसिस) ठेवून तो पूर्ण भिजेला एवढे पाणी घाला.
- मोठी व गडद रंगाची फुले निवडून ती पुष्परचनेच्या केंद्रबिंदूस्थानी वापरा.
- पुष्परचना तयार करताना विषम संख्येत फुलांचा वापर करा.
- फुलांच्या मागे, आजूबाजूला पाने लावा.
- पाना फुलांच्या दांड्या सरळ नसतील, वाकलेल्या असतील तर त्यांना दुसऱ्या दांड्यांचा आधार देऊन चिकटपट्टीने सरळ करून घ्या.
- छोटी पाने, गवत यांचा वापर ओअॅसिसला झाकण्याकरिता करा.
- पुष्परचना बरेच दिवस ताजीतवानी राहावी याकरिता मीठ, साखर, बोरॅक्स, तारीख उलटून गेलेल्या

औषधी गोळ्या, बर्फाचे तुकडे, कोळसा यांपैकी कोणत्याही एकाचा वापर करा.

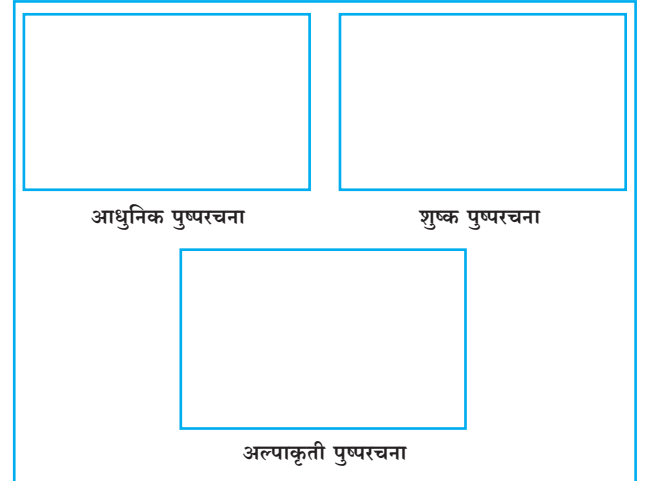
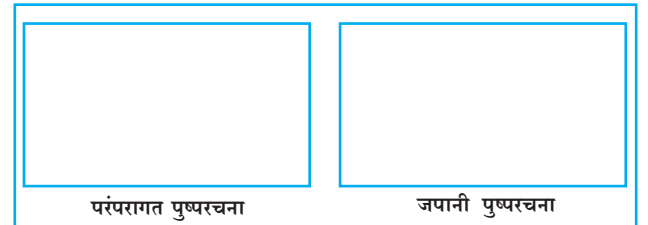
- पुष्परचना तयार झाल्यानंतर पुष्पपात्राखाली छोटी चटई (मॅट) ठेवा. पुष्परचनेच्या बाजूला दिवा, मेणबत्ती, रंगीत दगड, शंख, शिंपले, मोती यांचा वापर करता येतो.

- पुष्परचनेला अनुरूप नाव द्या.

२) विविध प्रकारच्या फुलांची, पानांची चित्रे गोळा करून वहीत चिकटवून (स्कॅपबुक) त्यांना नावे द्या.

३) पुष्परचना तयार करून त्यांचे फोटो काढून चौकोनात चिकटवा.

४) शुष्क पुष्परचनेकरिता लागणारे साहित्य गोळा करा.

- **वाळलेली फुले** : उपलब्ध असलेली फुले वाळवा. त्याला स्वच्छ करा. आवडीनुसार रंगवा किंवा तशीच ठेवा.
- **पाने** : सायकस, पाम इत्यादी पानांना स्वच्छ करा. पानांना आवडीनुसार आकार देऊन वाळवा. पानांना रंग द्या किंवा ती तशीच ठेवा गोल्डन. सिल्व्हर व इतर रंगांचा वापर करू शकता.
- **इतर वाळलेली वनस्पती** : गव्हाच्या ओंब्या, ज्वारी-बाजरीची कणसे, कपाशीचे बोंड, झाडांचे बुंधे, गवत इत्यादी. यांना साफ करून वाळवून रंगवा.
- **इतर साहित्य** : विविध आकाराचे दगड, शिंपले, शंख, कागदी फुले, कापडी फुले, प्लास्टिकची फुले इत्यादी.

प्रकरण ९ : लॅन्डस्केपींगची ओळख

अ) लॅन्डस्केपींग, परसबागेची कात्रण वही तयार करा.

१. लॅन्डस्केपींग आणि परबागेची चित्रे गोळा करा.
२. योग्य तऱ्हेने ओळखण्यासाठी त्यांना नाव द्या.
३. प्रत्येक चित्रातील वेगळेपणा आणि वैशिष्ट्य स्पष्ट करा.

ब) शाळेत/महाविद्यालयात छोट्या परसबागेचा सामूहिक प्रकल्प करा.

१. छोट्या कुंड्यांमध्ये कोथिंबीर (धने) पेरू शकता.
२. कांदे, बटाटे, आले छोट्या कुंड्यांमध्ये सहजरित्या लावू शकता. त्यांची निगा राखणेही सोपे आहे. बिया पेरण्यासाठी आणि बटाटे लावण्यासाठी प्लास्टिक ट्रेचा वापर करू शकता. ज्याची लांबी रुंदी १८" x १२" आहे आणि खोली ६ इंच आहे. हे वाहून न्यायला आणि प्रदर्शनाला चांगले असतात.
३. समूह प्रकल्पात वापरलेल्या बियाण्यांचा तक्ता तयार करा. पारदर्शक पाकिटात बिया टाकून तक्त्यावर लावा. प्रत्येकाखाली त्यांचे नाव लिहा.

क) जवळील झाडांच्या नर्सरीला भेट द्या, तेथील इनडोअर आणि आऊट डोअर झाडांच्या प्रकारांचे निरीक्षण करा.

१. इनडोअर (आतील) आणि आऊटडोअर (बाहेरील) झाडांची यादी तयार करा.
२. या झाडांची निगा कशी राखायची हे थोडक्यात लिहा.

पाठ १० : गृहस्वच्छता

१) द्रव्य स्वच्छतक तयार करणे :

प्रति ५ लिटर प्रमाणे

क्र.	साहित्य	प्रमाण
१.	पाणी	५ लीटर
२.	युरिया	१०० ग्रॅम
३.	कॉस्टिक सोडा	१०० ग्रॅम
४.	टी. एस. पी. Trisodium Phosphate	८० ग्रॅम
५.	अॅसिड स्लरी	५०० ग्रॅम
६.	परफ्यूम, रंग	आवड व आवश्यकतेनुसार

सूचना :

- सर्व मिश्रण लाकडी चमच्याने ढवळावे.
- प्रत्यक्ष हाताचा उपयोग करू नये.

कृती :

- १) ३ लीटर पाणी एका मोठ्या बाऊलमध्ये घेऊन यामध्ये अॅसिड स्लरी टाकावी व लाकडी चमच्याने ढवळावे.
- २) आता २ लिटर पाण्यामध्ये कॉस्टिक सोडा मिसळावा.
- ३) कॉस्टिक सोड्यामुळे मिश्रण गरम होते त्यामुळे हे मिश्रण थोडे थंड होऊ द्यावे.
- ४) आता वरील दोन्ही मिश्रण एकत्रित करून या मिश्रणाला हळूवारपणे ढवळावे.
- ५) हे मिश्रण पुन्हा घट्ट हवे असल्यास यात ग्लेबर्स सॉल्ट टाकावे.
- ६) जेव्हा हे मिश्रण पादरशी होईल तेव्हा यात रंग आणि सुगंधके (परफ्यूम) टाकावे.
- ७) हे मिश्रण योग्य प्रकारच्या बाटल्यांमध्ये भरून काळजीपूर्वक साठवावे.

२) भांडी धुण्याचे द्रव्य :

क्र.	साहित्य	प्रमाण
१.	अल्फा फोम	५० ग्रॅम
२.	स्क्रबिंग पावडर	२ ग्रॅम
३.	पाणी	२०० मिली.

क्र.	साहित्य	प्रमाण
४.	कलर	आवश्यकतेनुसार
५.	थिकनर	२ ते ३ ग्रॅम
६.	सुगंधके	आवडीनुसार कोणतीही

कृती :

- १) एका बाऊलमध्ये ५० ग्रॅम अल्फा फोम घ्यावे.
- २) या द्रावणात २ ग्रॅम स्क्रबिंग पावडर टाकावे.
- ३) यामध्येच काही थेंब ऑरेंज परफ्यूम टाकावे.
- ४) या सर्व मिश्रणात पाणी टाकावे.
- ५) वरील सर्व मिश्रण एकजीव होईपर्यंत ढवळावे.
- ६) हे मिश्रण पारदर्शी होईपर्यंत ढवळत रहावे.
- ७) या मिश्रणात आपल्या आवडीनुसार रंग टाकावा.
- ८) हे मिश्रण पुन्हा घट्ट हवे असेल तर (Thickner) थिकनर टाकावे.
- ९) आपले भांडी धुण्याचे द्रव्य (Dish wash jel) तयार झाले.

३) लादी स्वच्छतक द्रव्य :

क्र.	साहित्य	प्रमाण
१.	गॅलेक्सिकल पेस्ट	१०० ग्रॅम
२.	पाणी	११०० मिली.
३.	सुगंधके	आवश्यकतेनुसार
४.	रंग	आवश्यकतेनुसार

कृती :

- १) एका बाऊलमध्ये वरील प्रमाणात पाणी घेऊन या पाण्यामध्ये गॅलेक्सिकल पेस्ट टाकावी.
- २) यानंतर हे मिश्रण हळूहळू ढवळावे.
- ३) तयार झालेल्या मिश्रणात रंग आणि सुगंधके मिसळावी.
- ४) या स्वच्छतकामध्ये लिंबूयुक्त सुगंधकाचा उपयोग करावा. ज्यामुळे टाईल्स व बाथरूममधील जंतू नष्ट होतात.
- ५) तयार झालेले मिश्रण एका रुंद तोंडाच्या बॉटलमध्ये भरावे.

□□□

कठीण शब्दार्थ संग्रह

- **अपार्टमेंट** : अनेक फ्लॅट्स असलेल्या इमारतीला अपार्टमेंट असे म्हटले जाते.
- **बंगले** : सर्वसाधारणपणे बंगला हे छोटे, चौरस, एक मजली आणि सर्व चारही बाजूंना मोकळी जागा असलेले घर असते.
- **नियंत्रण** : नियंत्रण म्हणजे नियोजन कार्यरत करणे आणि जेव्हा आणि जिथे आवश्यक असेल तिथे त्याचे समायोजन करणे.
- **कॉटेजेस** : ऐतिहासिकदृष्ट्या हे एक लहान घर असते. ज्याचे छप्पर गवत किंवा तत्सम वनस्पती साहित्य वापरून बनविलेले असते.
- **निर्णय घेणे** : एखादी समस्या सोडविण्यासाठी किंवा एखादी परिस्थिती हाताळण्यासाठी उपलब्ध असलेल्या अनेक पर्यायांमधून पर्यायाची निवड करणे म्हणजे निर्णय घेणे.
- **गृहव्यवस्थापन** : गृहव्यवस्थापन म्हणजे नियोजन, संघटन, नियंत्रण आणि मूल्यांकन करून कुटुंबाजवळ उपलब्ध असलेल्या संसाधनांच्या उपयोगाने कुटुंबाची ध्येये साध्य करणे होय.
- **गृहस्वच्छता** : जे. पी. शेरीच्या मतानुसार “सौंदर्य आणि आरोग्य प्राप्त करण्यासाठी गृहस्वच्छता हा अतिशय सोपा मार्ग आहे.”
- **मानवी संसाधने** : व्यक्तिगत वैशिष्ट्ये व गुण विशेषांचा समावेश असलेल्या आणि मानवामध्ये आंतरिकरित्या निर्माण झालेल्या संसाधनांना मानवी संसाधने असे म्हणतात.
- **पर्यावरण अनुकूल घरे (इको फ्रेंडली हाऊसेस)** : पर्यावरणाची हानी होणार नाही याचा विचार करून आधुनिक तंत्रज्ञानाने बांधलेली घरे.
- **प्रेरणा देणे** : ही नियंत्रणामधील पहिली अवस्था आहे याचा अर्थ कार्य चालू करणे आणि कार्यरत राहणे असा आहे.
- **मूल्यांकन** : मूल्यांकन म्हणजे पूर्ण झालेल्या क्रियेचा आढावा घेणे आणि भविष्यातील नियोजनासाठी मार्गदर्शन मिळविणे.
- **फ्लॅट** : इमारतीमधील केवळ काही भाग व्यापणारा परंतु सर्व सोयी अंतर्भूत असलेला घराचा प्रकार.
- **पुष्परचना** : फुले, पाने, इतर साहित्य यांची रूपे (forms) पोत आणि रंग यामधील सुसंगती लक्षात घेऊन केलेली कलात्मक रचना म्हणजे पुष्परचना.
- **फर्निचर** : फर्निचर म्हणजे घर किंवा कार्यालय, काम करण्यासाठी किंवा राहण्यासाठी वापरले जाणारे व हलविता येऊ शकणारे सामान होय.
- **सर्वसाधारण मूल्यांकन** : अत्यंत प्रासंगिक आणि व्यक्तीपूरक असलेले मूल्यांकन.
- **ध्येय** : ध्येय हा असा शेवटचा बिंदू असतो, की त्यास प्राप्त करण्यासाठी व्यक्ती किंवा कुटुंब कार्य करते.
- **परसबाग** : अशी जागा जेथे स्वयंपाकघरात वापरण्यात येणाऱ्या भाज्या, फळे आणि सेवन करण्यास उपयोगी वनस्पती (Herbs) याची लागवड केली जाते.
- **लँडस्केपींग** : लँडस्केपींगमध्ये सौंदर्यानुभवाच्या दृष्टीने घराबाहेरील आराखडा तयार केला जातो. यात गवत, झाडे, फुलझाडे, पाण्याची रचना (सौंदर्यपूर्ण) दगड, कुंपण, फुलांचे वाफारे याचा वापर केलेला असतो.

- **व्यवस्थापन** : तुमच्याजवळ जे आहे ते वापरून तुम्हाला जे हवे आहे ते साध्य करणे.
- **नियोजन** : नियोजन म्हणजे उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी योजना आखणे.
- **पेंट हाऊसेस** : इमारतीच्या (अपार्टमेंट बिल्डिंगच्या) छतावर बांधलेले छोटे आणि पूर्णपणे स्वतंत्र असलेले घर याला पेंट हाऊस असे म्हणतात.
- **रो हाऊसेस** : रो हाऊसेस म्हणजे एकाच कुटुंबासाठी असलेले, परस्परांना एक सामाईक भिंतीने जोडलेले घरांचे प्रकार होत.
- **संसाधने** : वेगवेगळ्या मागण्यांच्या पूर्ततेकरिता आवश्यक ती सुप्तशक्ती असणारे महत्त्वपूर्ण घटक म्हणजे संसाधने.
- **विशिष्ट मूल्यांकन** : सविस्तरपणे केले जाणारे मूल्यांकन.
- **स्तर** : स्तराला मूल्यांकनाचा पाया समजला जातो.
- **स्टुडिओ अपार्टमेंट** : स्टुडिओ अपार्टमेंट किंवा स्टुडिओ प्लॉट हा अगदी छोटा, झोपण्याची वेगळी खोली नसलेला फ्लॅट असतो.
- **गादीचे फर्निचर** : सामान्यतः लाकडी आणि साहित्याचे फर्निचर वापरण्यास सोयीस्कर नसते म्हणून त्यांना गादीचा उपयोग करून परिसज्जा केले जाते. यालाच गादीचे फर्निचर असे म्हणतात.
- **मूल्य** : मूल्य म्हणजे जीवनातील आवश्यक गोष्टी ज्यांना आपण योग्य, इच्छित व इष्ट समजतो.

